

รายงานการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ
**The Pattern Development of Integrated Community Organization
and Network Administration**

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจมาศ

อยู่ประเสริฐ

รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธุ์

เฑียรหิรัญ

รองศาสตราจารย์จิระภรณ์

ตันติชัยรัตนกุล

รองศาสตราจารย์ศรีธนา

บุญญเศรษฐ์

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
ทุนอุดหนุนการวิจัยงบประมาณแผ่นดิน ประจำปี 2551

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการของชุมชนนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ศักยภาพ ผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ในสภาพการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย มีอะไรบ้าง รูปแบบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นอยู่ เป็นอย่างไร ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย เป็นอย่างไรและมีการแก้ไขปัญหาอย่างไร เพื่อนำไปสู่คำตอบว่า รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสมเป็นอย่างไร ซึ่งจะเป็นผลให้ชุมชนในพื้นที่ดำเนินการศึกษา เกิดการพัฒนาการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ต่อไป

“การวิจัยและพัฒนาพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ” นี้ มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะการวิจัยแบบบูรณาการกับโครงการอื่นอีก 2 โครงการ เป็นชุดโครงการ “การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วย 3 โครงการย่อย ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในงานวิจัย ทั้งนักวิจัยชาวบ้าน หน่วยงานราชการ เอกชน และทีมนักวิจัยจากสถาบันการศึกษา และยึดพื้นที่เป้าหมาย 4 ชุมชน ใน 4 จังหวัดเป็นพื้นที่บูรณาการ และเปรียบเทียบกับชุมชนเปรียบเทียบที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน 4 ชุมชน รวมพื้นที่ศึกษา 8 ชุมชนดำเนินการในพื้นที่ภายใต้การประสานงานของคณะอนุกรรมการประสานงานวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งมีการประสานงานและดำเนินการในภาคกลาง (จังหวัดชัยนาท) ภาคตะวันตก (จังหวัดสุพรรณบุรี) ภาคตะวันออก (จังหวัดปราจีนบุรี) และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดชัยภูมิ)

ระยะเวลาดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มกราคม 2550 - มิถุนายน 2551 รวม 18 เดือน แบ่งเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 เป็นระยะการสร้างรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินงาน และ ระยะที่ 2 เป็นระยะการปฏิบัติการ และการประเมินผลการปฏิบัติการ

เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ประเด็นการสนทนากลุ่ม และประเด็นการจัดเวทีชุมชน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง การวิเคราะห์ขั้นตอน การวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส อุปสรรค

ผลการวิจัยและพัฒนาพบว่า

1. ศักยภาพ ผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

ศักยภาพผู้นำ มีศักยภาพในด้านต่างๆ อยู่ 3 ประการ ได้แก่ 1). ด้านการจัดการ 2). ด้านอาชีพ การเกษตรและ3). ด้านการเป็นผู้รู้ หรือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้าน

ประเภทของผู้นำ ที่พบใน 4 ชุมชนมี 6 ประเภท ได้แก่ 1). ผู้นำในระบบเครือญาติ หรือครอบครัว หรือผู้อาวุโส 2). ผู้นำในระบบการปกครอง 3). ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน 4). ผู้นำทางด้านอาชีพ และ 5). ผู้นำด้านความคิด

ศักยภาพกลุ่ม สามารถจำแนกกลุ่มที่พบใน 4 ชุมชนออกได้เป็น 3 ประเภท คือ 1). กลุ่มก่อเกิด 2). กลุ่มปรับตัว และ 3). กลุ่มเข้มแข็ง

ศักยภาพเครือข่าย มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1). เครือข่ายภายในชุมชน มีการเชื่อมโยงเครือข่ายอยู่ 2 ลักษณะ ได้แก่ เครือข่ายเรียนรู้ และ เครือข่ายกิจกรรม 2). เครือข่ายภายนอกชุมชน มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายภายนอกชุมชนอยู่ 2 ลักษณะ คือ กลุ่มที่สนับสนุน กลุ่มที่ร่วมปฏิบัติการ

2 ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย

จากการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย พบว่า ตัวชี้วัดที่มีความสำคัญที่ชุมชนใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้นำ กลุ่มและเครือข่าย มีหลายประเด็น ได้แก่

2.1 ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ

1) **ด้านบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้นำ** ได้แก่ ทักษะในการประกอบอาชีพ ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้นำ การยอมรับในวิทยาการใหม่ ความสามารถในการสื่อสาร การมีแนวคิดพึ่งตนเอง

2) **ด้านการบริหารงาน** ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับ ความสามารถของผู้นำในด้านต่างๆ ประกอบด้วย การวางแผน การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การสร้างและพัฒนาทีมงาน การประสานงาน การจัดการเงินทุน การปรับวิธีการทำงาน การพัฒนากิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง และการติดตามประเมินผลการทำงานกลุ่ม

3) **ด้านการบริหารสังคม** ประกอบด้วย ความมีมนุษยสัมพันธ์ของผู้นำ การเป็นที่ปรึกษาที่ดีของสมาชิกและ การตอบสนองความต้องการของสมาชิก

2.2 ตัวชี้วัดในการพัฒนากลุ่มและเครือข่าย

1) **แกนนำ/ผู้นำ** ได้แก่ ตัวชี้วัดด้านบุคลิกภาพส่วนตัว ด้านการบริหารงานและด้านการบริหารสังคม ซึ่งได้กล่าวรายละเอียดมาแล้วในส่วนของผู้นำ

2) **สมาชิก** ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของสมาชิก การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การอุทิศตนให้กับกลุ่ม และความสามารถในการทำงานกลุ่ม

3) **เป้าหมายของกลุ่มและเครือข่าย** ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความสอดคล้องของเป้าหมายสมาชิกกับของกลุ่ม รวมทั้งความชัดเจนของเป้าหมายและการเป็นที่ยอมรับของเป้าหมาย

4) **กฎระเบียบ** ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความชัดเจนของกฎระเบียบ กฎระเบียบกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก และสมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบ

5) กิจกรรม ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับความต่อเนื่องของกิจกรรมกลุ่ม ความสอดคล้องของกิจกรรมกลุ่มกับสมาชิก มีการจัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ และการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก

6) ทุนและทรัพยากร ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับจำนวนทุนที่กลุ่มมี การจัดหาทุนด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการระดมทุนจากสมาชิก และการจัดสรรทุนและใช้ประโยชน์

7) มิติทางวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับการมีภูมิปัญญาดั้งเดิมอยู่ในชุมชน การจัดการภูมิปัญญาที่ดี เช่นการบันทึก การสืบทอด และการนำมาใช้ประโยชน์

8) การเชื่อมโยงเครือข่าย ได้แก่ ตัวชี้วัดเกี่ยวกับ การเลื่อนไหลของข้อมูลข่าวสาร การเชื่อมโยงกิจกรรมในชุมชน การเชื่อมโยงกิจกรรมนอกชุมชน การมีชุมชนทางเชื่อมโยงที่หลากหลาย และการขยายเครือข่าย

3. รูปแบบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย

3.1 รูปแบบในการพัฒนาผู้นำ และการบริหารกลุ่ม มีรูปแบบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มอยู่ 4 รูปแบบ ขึ้นกับสถานการณ์กลุ่มในแต่ละชุมชน ดังนี้

1) การส่งเสริมให้ผู้นำอาชีพปรับบทบาทเป็นผู้นำองค์กร เน้นการบริหารโดยการพัฒนาผู้นำซึ่งเดิมเป็นผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญในด้านประกอบอาชีพอยู่แล้วให้มีบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มกิจกรรมย่อย ทำหน้าที่ในการบริหารกลุ่มกิจกรรม ซึ่งผู้นำกลุ่มกิจกรรมย่อยแต่ละกลุ่มต้องบริหารจัดการกลุ่มของตนเอง เป็นการปรับบทบาทจากการเป็นผู้นำอาชีพมาเป็นผู้นำองค์กร

2) การให้บทบาทผู้นำทดลองบริหารในองค์กรใหม่ จัดตั้งองค์กรขึ้นใหม่ เพื่อเป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆในการบริหารจัดการ ทำให้ผู้นำแต่ละกลุ่มได้มีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

3) การให้บทบาทเป็นแกนนำในกลุ่มกิจกรรมย่อย โดยการตั้งเป็นคณะทำงานทำกิจกรรมย่อย แล้วกำหนดให้มีผู้นำเพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่ม กลุ่มย่อยที่แยกออกมาเป็นกลุ่มขนาดเล็กมีสมาชิกไม่มาก ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มง่ายและขับเคลื่อนได้ดีกว่ากลุ่มขนาดใหญ่

4) การปรับโครงสร้างขององค์กรใหม่ (re-engineering) ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการบริหารองค์กรใหม่ เกิดมีผู้นำคนใหม่มาบริหารองค์กร มีการเลือกผู้นำใหม่ กำหนดบทบาทของผู้นำและสมาชิก กฎกติกาของกลุ่ม การจัดการการเงินและการแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ที่ชัดเจนขึ้น ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการต่อไปได้

3.2 รูปแบบในการพัฒนาเครือข่าย มีอยู่ 3 ลักษณะ ด้วยกัน คือ

1) การพัฒนาเครือข่ายจากกลุ่มกิจกรรมย่อยหลายกลุ่มเชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มใหญ่ เป็นพัฒนาการเครือข่ายที่เกิดจากการที่กลุ่มกิจกรรมย่อยๆที่ทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน แต่มีบางอย่างที่ต้องพึ่งพาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มย่อยต้องมาเชื่อมโยงกันโดยมีกลุ่มใหญ่เป็นแกน

2) การพัฒนาเครือข่ายจากกลุ่มใหญ่แยกเป็นกิจกรรมย่อยๆและเชื่อมโยงกัน เป็นการพัฒนาเครือข่ายที่แยกกิจกรรมย่อยๆออกจากกลุ่มใหญ่ เมื่อกลุ่มมีปัญหาในการทำกิจกรรมก็จะนำประเด็นปัญหานั้นมาวิเคราะห์ร่วมกันแล้วกำหนดเป็นกิจกรรมย่อยเพื่อแก้ปัญหาในประเด็นนั้น โดยให้มีแกนนำกลุ่ม เป็นผู้นำเพื่อบริหารจัดการกลุ่มย่อย

3) การพัฒนาเครือข่ายแบบผสม มีการพัฒนาเครือข่ายทั้งสองรูปแบบ คือจากกลุ่มเล็กที่มีอยู่แล้วในชุมชนเชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มใหญ่ โดยมีกลุ่มใหญ่เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยง และจากกลุ่มใหญ่แยกกิจกรรมออกเป็นกลุ่มย่อยตามสภาพปัญหาของกลุ่ม

4. ปัญหาและเงื่อนไขและแนวทางในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายและแนวทางแก้ไข

4.1 ปัญหาและเงื่อนไขเกี่ยวกับผู้นำ ประกอบด้วย ปัญหาเกี่ยวกับ การที่ผู้นำทำหลายบทบาท เนื่องจากมีสถานภาพเป็นผู้ใหญ่บ้านและเป็นผู้ในกลุ่มด้วย ขาดผู้นำที่เป็นแกนกลางในการบริหารจัดการเครือข่ายที่ชัดเจน ผู้นำมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจน้อย ขาดการสร้างผู้นำเพื่อมาสืบทอดกิจกรรมกลุ่ม ขาดการเชื่อมโยงเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ขาดความรู้และทักษะในการจัดการเงิน ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น และผู้นำขาดทักษะในการสื่อสาร

4.2 ปัญหาและเงื่อนไขเกี่ยวกับการบริหารกลุ่มและเครือข่าย ประกอบด้วยปัญหาหลายด้าน คือ ด้านของสมาชิก กฎกติกากลุ่ม เป้าหมายกลุ่ม การจัดการทุน กิจกรรม การสืบสานและการฟื้นฟูภูมิปัญญา และในด้านเครือข่าย

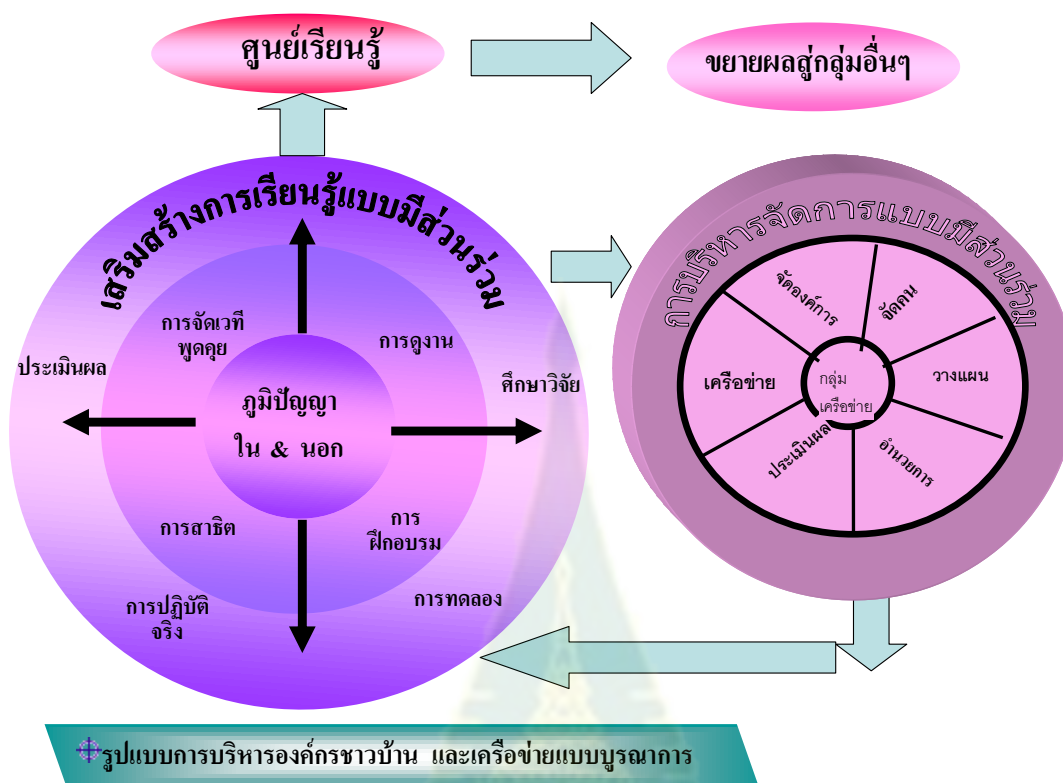
4.3.แนวทางแก้ไข ดำเนินการ โดย

- 1) เสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
- 2) การปรับโครงสร้างองค์กรใหม่
- 3) การจัดการแบบบูรณาการ
- 4) สืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรม
- 5) พัฒนาศูนย์การเรียนรู้
- 6) ส่งเสริมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 7) ส่งเสริมให้มีการติดตามประเมินผลกลุ่ม แบบเสริมพลัง
- 8) พัฒนาระบบข้อมูล
- 9) จัดระบบการสื่อสารให้ทั่วถึงและรวดเร็ว
- 10) พัฒนาขยายเครือข่ายทั้งในและนอกชุมชน

5. องค์ประกอบในการพัฒนาผู้นำ

องค์ประกอบในการพัฒนาผู้นำมีดังนี้คือ ความรู้และการเรียนรู้ของผู้นำ การได้ปฏิบัติการของผู้นำ ทีมทำงานหรือแกนนำ ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก ภาวดี ความพร้อมของผู้นำในด้านต่างๆ

6. รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสม

การบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสมนั้น จะต้องเน้นการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ โดยมีส่วนร่วมใน การจัดองค์การ การจัดการสมาชิก การวางแผน การอำนวยความสะดวก การประเมินผล และการจัดการเครือข่าย ในการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมในประเด็นดังกล่าวนี้ จะต้องมีการเสริมสร้างการเรียนรู้ภูมิปัญญาภายในและภูมิปัญญาภายนอกชุมชนโดยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ การพาไปปฏิบัติงาน การสาธิต การฝึกอบรม การทดลอง/ทดสอบ การปฏิบัติจริง การศึกษาวิจัย และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม เมื่อกลุ่มและเครือข่ายเข้มแข็งก็จะพัฒนาไปสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้และขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆต่อไป

7. ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการวิจัยและพัฒนา

7.1 ผลการเปลี่ยนแปลงต่อผู้นำ เกิดการเปลี่ยนแปลง ในด้านบุคลิกภาพส่วนตัว การทำงาน และการบริหาร

7.2 ผลการเปลี่ยนแปลงต่อกลุ่ม มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสมาชิก กฎกติกากลุ่ม เป้าหมายกลุ่ม การจัดการทุน กิจกรรมกลุ่ม การสืบสานและการฟื้นฟูภูมิปัญญา และในด้านเครือข่าย

7.3 ผลการเปลี่ยนแปลงต่อเครือข่าย เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้าน การประสานกิจกรรมระหว่างกลุ่มและเครือข่าย เกิดการรวมทุน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดพลังต่อรอง มีการขยายกิจกรรมและอาชีพเสริมเพิ่มขึ้นทำให้มีทางเลือกมากขึ้น เสริมหนุนการทำกิจกรรมระหว่างกัน เกิดการ

พึ่งพากันในเครือข่าย เพิ่มโอกาสในการแก้ปัญหาของกลุ่มละเครือข่าย และเกิดความร่วมมือกันทั้งในและนอกชุมชน

8 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มและเครือข่ายอย่างยั่งยืน

8.1 ปัจจัยภายในกลุ่ม

1) **ปัจจัยเอื้อ** ปัจจัยสำคัญภายในกลุ่มและเครือข่ายที่เอื้อต่อการจัดการกลุ่มและเครือข่ายให้ยั่งยืน ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกกลุ่ม ความเข้มแข็งของผู้นำกลุ่ม ความชัดเจนของเป้าหมายและทิศทางของกลุ่ม มีการกำหนดกฎระเบียบกลุ่มที่เหมาะสม การไหลลื่นของข้อมูลข่าวสาร ต้องมีชุมชนหลากหลาย ทัวถึงและรวดเร็ว การพบปะกันอย่างต่อเนื่องของสมาชิกกลุ่ม การมีพันธะสัญญาที่หนักแน่นระหว่างกัน การจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน มีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง และกลุ่มย่อยต้องมีความเข้มแข็งจะช่วยเสริมให้กลุ่มและเครือข่ายเข้มแข็งไปด้วย

2) **ปัจจัยอุปสรรค** ปัจจัยสำคัญภายในกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการกลุ่มและเครือข่ายให้ยั่งยืน ได้แก่ ความขัดแย้งด้านอาชีพหรือผลประโยชน์ของสมาชิก ความไม่ร่วมมือกันของสมาชิก สมาชิกขาดความสามัคคี ไม่เสียสละ ไม่ทำตามกฎระเบียบกลุ่ม สมาชิกไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมกลุ่ม ขาดความเข้าใจในการจัดการและกิจกรรมกลุ่ม

8.2 ปัจจัยภายนอกกลุ่ม

1) **ปัจจัยเอื้อ** ปัจจัยสำคัญภายนอกกลุ่มและเครือข่ายที่เอื้อต่อการจัดการกลุ่มและเครือข่ายให้ยั่งยืน ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจของรัฐ เอกชน และชุมชน การเสริมความรู้ ข้อมูลต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การประชาสัมพันธ์ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่ ความสนใจของคนภายนอก ทุน ทรัพยากรที่เสริมหนุนจากภายนอก และการรับฟังข้อมูลข่าวสารความคิดเห็นจากชุมชน

2) **ปัจจัยอุปสรรค** ปัจจัยสำคัญภายนอกกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการกลุ่มและเครือข่ายให้ยั่งยืน ได้แก่ อิทธิพลที่กดดันกดดันนำ การขัดผลประโยชน์กับชุมชนอื่น งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมไม่มีหรือไม่เพียงพอ ความไม่จริงจังของเจ้าหน้าที่ การทำงานที่ไม่ประสานกันของหน่วยงาน การทำงานที่ไม่ต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ
ชื่อผู้วิจัย	รองศาสตราจารย์ ดร. เบนจุมาศ อยู่ประเสริฐ และคณะ
ปีที่แล้วเสร็จ	2551

บทคัดย่อ

การพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ประเมินศักยภาพผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายในสภาพการณ์ปัจจุบัน 2) พัฒนาตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย 3) ศึกษารูปแบบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นอยู่ 4) ศึกษาปัญหา เงื่อนไขและการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย และ 5) พัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการ

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมทั้งนักวิจัยชาวบ้าน หน่วยงานราชการ เอกชน และคณะนักวิจัยจากสถาบันการศึกษา และพื้นที่เป้าหมาย 4 ชุมชน ใน 4 จังหวัดในแต่ละภาคเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ และประเมินผลโดยเปรียบเทียบก่อนและหลังดำเนินโครงการ ได้แก่จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดปราจีนบุรี และ จังหวัดชัยภูมิ การดำเนินการวิจัย มี 2 ระยะ คือ 1)การสร้างรูปแบบหรือแนวทางการดำเนินงาน และ2)การปฏิบัติการและการประเมินผลการปฏิบัติการ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยง การวิเคราะห์ขั้นต้น การวิเคราะห์ปัญหา เงื่อนไข และแนวทางแก้ไขปัญหา และการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง

ผลการวิจัยและพัฒนาพบว่า 1) **ศักยภาพผู้นำ** ด้านการจัดการ ด้านอาชีพการเกษตร และ ด้านการเป็นผู้รู้ หรือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทั้ง 4 พื้นที่มีทั้ง ผู้นำในระบบเครือญาติ/ครอบครัว ผู้นำในระบบการปกครอง ผู้นำทางการประสานทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชน ผู้นำทางด้านอาชีพ และผู้นำด้านความคิด ผู้นำคนหนึ่งๆอาจมีลักษณะหลายอย่างผสมผสานอยู่ในคนๆเดียวกัน การบริหารกลุ่มมี 3 ประเภท คือ กลุ่มก่อเกิด กลุ่มปรับตัวและกลุ่มเข้มแข็ง ลักษณะการเชื่อมโยงเครือข่ายมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายภายในชุมชน คือ เครือข่ายเรียนรู้ เครือข่ายกิจกรรม และเครือข่ายภายนอกชุมชน คือกลุ่มที่สนับสนุน และ กลุ่มที่ร่วมปฏิบัติการ 2) **ตัวชี้วัดในการพัฒนาของผู้นำ** ได้แก่ ตัวชี้วัดด้านบุคลิกภาพส่วนตัวของผู้นำ ด้านการบริหารงาน และด้านการบริหารสังคม **ตัวชี้วัดในการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่าย** ได้แก่ตัวชี้วัดในด้านแกนนำ/ผู้นำ สมาชิกเป้าหมายของกลุ่มและเครือข่าย การกำหนดกฎระเบียบกิจกรรม ทูตและทรัพยากร มิติทางวัฒนธรรมชุมชน และ การเชื่อมโยงเครือข่าย 3) **รูปแบบการพัฒนาผู้นำ และการบริหารกลุ่ม** คือ การส่งเสริมให้ผู้นำอาชีพปรับบทบาทเป็นผู้นำองค์กร การให้บทบาทผู้นำทดลองบริหารในองค์กรใหม่ การให้บทบาทเป็นแกนนำในกลุ่มกิจกรรมย่อย และการปรับโครงสร้างขององค์กรใหม่ **รูปแบบในการพัฒนาเครือข่าย** คือ พัฒนาเครือข่ายจากกลุ่มกิจกรรมย่อยหลายกลุ่ม เชื่อมโยงกันเป็นกลุ่มใหญ่พัฒนาเครือข่ายจากกลุ่มใหญ่แยกเป็นกิจกรรมย่อยๆและเชื่อมโยงกัน และพัฒนาเครือข่ายแบบผสม 4) **ปัญหาและเงื่อนไขเกี่ยวกับผู้นำ** คือ การที่ผู้นำทำหลายบทบาท ขาดผู้นำที่เป็นแกนกลางในการบริหารจัดการเครือข่ายที่ชัดเจน ผู้นำมีการกระจายอำนาจตัดสินใจน้อย ขาดการสร้างผู้นำเพื่อมาสืบทอดกิจกรรมกลุ่ม ขาดการเชื่อมโยงเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ขาดความรู้และทักษะในการจัดการเงิน ขาดการประสานงานกับหน่วยงานอื่น และขาดทักษะในการสื่อสาร **ปัญหาและเงื่อนไขเกี่ยวกับการบริหารกลุ่มและเครือข่าย** คือ ด้านสมาชิก กฎกติกา กลุ่ม เป้าหมายกลุ่ม การจัดการทุน กิจกรรมกลุ่ม การสืบสานและการฟื้นฟูภูมิปัญญา โดยมีแนวทางแก้ไข คือ เสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ การจัดการแบบบูรณาการ สืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม . ส่งเสริมให้มีการติดตามประเมินผลกลุ่ม แบบเสริมพลัง . พัฒนาระบบข้อมูล จัดระบบการสื่อสารให้ทั่วถึงและรวดเร็ว พัฒนาขยายเครือข่ายทั้งในและนอก **องค์ประกอบในการพัฒนาผู้นำ** ได้แก่ ความรู้และการเรียนรู้ของผู้นำ การได้ปฏิบัติการของผู้นำ ทีมทำงานหรือแกนนำ ทั้งนี้ต้องได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก ภาวดี ความพร้อมของผู้นำในด้านต่างๆ 5) **รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสม** จะต้องเน้นการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการ โดยการเสริมสร้างการเรียนรู้ภูมิปัญญาภายในและภูมิปัญญาภายนอกชุมชนโดยวิธีการต่างๆ ได้แก่การจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ การพาไปดูงาน การสาธิต การฝึกอบรม การทดลอง/ทดสอบ การปฏิบัติจริง การศึกษาวิจัย และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

คำสำคัญ รูปแบบการบริหารแบบบูรณาการ องค์กรชาวบ้านและเครือข่าย

Research title: The Pattern Development of Integrated Community Organization and Network Administration
Researchers: Assoc.Prof.Dr.Benchamas Yooprasert and Team
Research completed year: 2008

Abstract

The purposes of the study on “The Pattern Development of Integrated Community Organization and Network Administration” were 1) to evaluate the competency of Community leaders, group administration, and network in current situation; 2) to develop indices for developing the local leaders, group administration, and network; 3) to study the existing pattern for developing the local leaders, group administration, and network; 4) to study problems, conditions, and solutions to the problems of the development of the local leaders, group administration, and network; and 5) to develop the pattern for integrated local organization and network administration.

This research was a participatory action research. Local researchers, government sectors, private sectors, and academic researchers from institutes participated in this study. The population in this study was people in 4 communities in Chai Nat Province, Suphan Buri Province, Prachin Buri Province, and Chaiyaphum Province, one community per province. The evaluation was done by comparing the difference before and after the project operation in the action communities, The research operation was divided into 2 phases:- Phase 1) creating a pattern/ guidelines for the project operation, and phase 2) practicing adhering to the created pattern/ guidelines and evaluating the practice. The data collecting process was interviewing, group discussion, and setting community stages. The data were analyzed by using grouping, correlation analysis, and stepwise/ problem/ condition/ solution/ change analysis.

The findings of this study were as follows: 1) considering **the competency** of the local leaders in 4 action communities in the aspect of management, agricultural occupation, and being intellectual, it was found that they were leaders in family/governing system, leaders in cooperating resources both inside and outside their community, leaders in agricultural occupation, and leaders in thought. One leader might have various characteristics. In the aspect of group administration, their groups were divided into 3 groups, these were beginner group, adjusting group, and strengthened group. Their network had 2 characteristics, these were the network inside their community which were learning groups and activity groups, and the network outside their community which were supporting groups and practicing groups. 2) **the indices of leader development** were their personality, their organization administration, and their social administration; **the indices of the development of the organization and network administration** were the leaders themselves, their target members, their rule specification, their activities, their capital and resources, the local culture dimension, and the network link. 3) **the pattern for the development of leader and group administration** was supporting their leaders in agricultural occupation to be organization leaders, letting them operate a new organization, letting them be a main leader in a small activity group, and adjusting the structure of their new organizations; **the pattern for network development** was gathering small activity groups to be a big group or separating a big group to be various small activity groups, and mixed network development. 4) **problems and conditions about their leaders** arisen from leaders’ playing too many roles, lacking leaders to manage their network, their leaders’ too little decentralizing, lacking leaders to inherit their group activities, lacking the link with other groups, lacking knowledge and skills in financial management, lacking the cooperation with other sectors, and lacking communication skills. **Problems and conditions about organization and network administration** were in the aspect of their members, group rules, group target, fund management, group activities, inheriting and revitalizing the local wisdom. **The solutions to the problems** were creating participatory learning, adjusting new organization structure, integrated management, inheriting local wisdom and original culture, developing learning centers, supporting participatory action research operation, monitoring and evaluating the group management positively, developing their database, setting fast communication system throughout, and extending their network both inside and outside their community. **The components of the leader development** consisted of leaders’ knowledge and learning, their management, and their working teams under the conditions of being strengthened by their members, alliances, and the readiness of their leaders in all aspects. 5) **the suitable pattern for integrated local organization and network administration** had to be stressed on the participatory group management which people in communities participated in every step of the management. The learning on local wisdom both inside and outside their community should have been supported by various methods such as setting community stages to interchange their knowledge regularly, having a chance to have field studies, being demonstrated, being trained, trying, testing, practicing actually, studying/researching and having participatory evaluation.

Keywords: Pattern for Integrated Administration Community Organization and Network

คำนำ

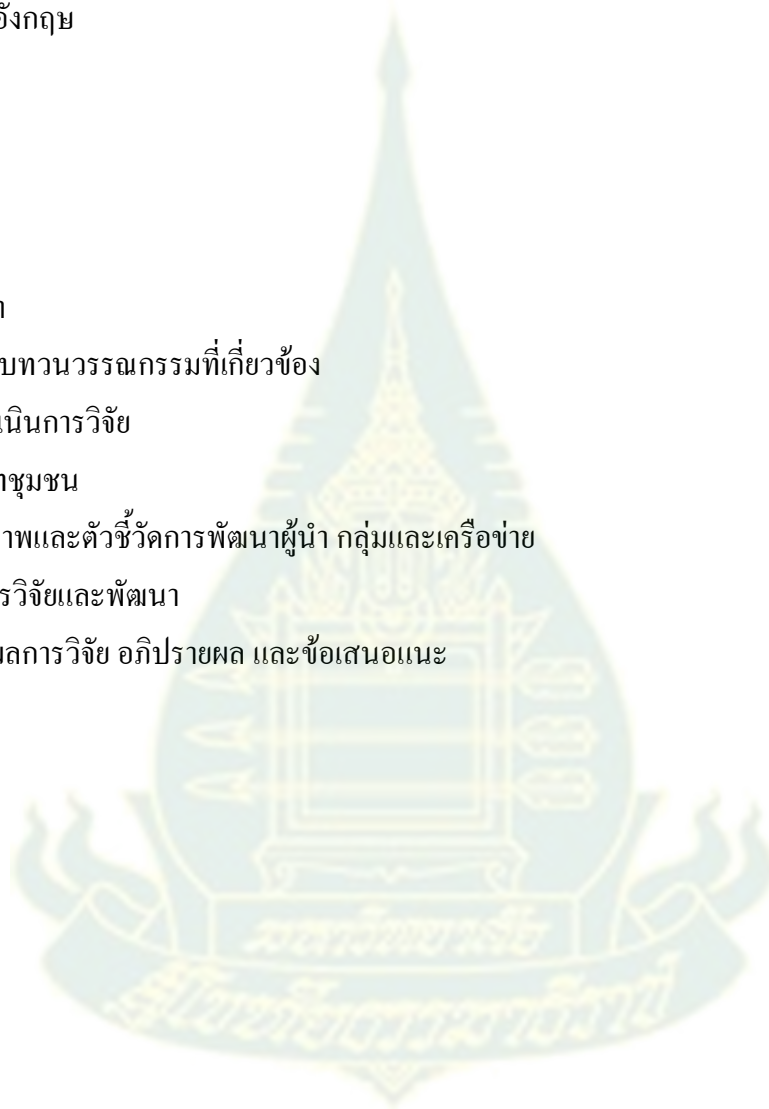

โครงการพัฒนารูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการของชุมชนนี้ มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในลักษณะการวิจัยแบบบูรณาการกับโครงการอื่นอีก 2 โครงการ เป็นชุดโครงการ “การบริหารองค์กรชาวบ้านและการจัดการความรู้แบบบูรณาการของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” ซึ่งประกอบด้วย 3 โครงการย่อย โดยเน้นการมีส่วนร่วมในงานวิจัย ทั้งนักวิจัยชาวบ้าน หน่วยงานราชการ เอกชน และทีมนักวิจัยจากสถาบันการศึกษา ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน มกราคม 2550 - มิถุนายน 2551 รวม 18 เดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า ศักยภาพผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ในสภาพการณ์ปัจจุบันเป็นอย่างไร ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย มีอะไรบ้าง รูปแบบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายที่เป็นอยู่เป็นอย่างไร ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย เป็นอย่างไรและมีกรณีปัญหาอย่างไร เพื่อนำไปสู่คำตอบว่า รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสมเป็นอย่างไร ซึ่งจะเป็นผลให้ชุมชนในพื้นที่ดำเนินการศึกษา เกิดการพัฒนาการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการเพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

รศ.ดร.เบญจมาศ	อยู่ประเสริฐ
รศ.ดร.พงศ์พันธุ์	เชิธรหิรัญ
รศ.จิระภรณ์	ตันติชัยรัตนกุล
รศ.ศรีธนา	บุญญเศรษฐ์

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฅ
คำนำ	ฉ
สารบัญ	ญ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญภาพ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	18
บทที่ 4 บริบทชุมชน	25
บทที่ 5 ศักยภาพและตัวชี้วัดการพัฒนาผู้นำ กลุ่มและเครือข่าย	40
บทที่ 6 ผลการวิจัยและพัฒนา	72
บทที่ 7 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	110
บรรณานุกรม	135
ภาคผนวก	136

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
5.1 การบริหารงานกลุ่มและเครือข่าย กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน และกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	42
5.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มโรงสีข้าวชุมชน และกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	44
5.3 การบริหารงานกลุ่มและเครือข่าย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะ กลุ่มป่าชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าสีธรรมชาติ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านวังยาว และกลุ่มเกษตรอินทรีย์	50
5.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะ กลุ่มป่าชุมชน กลุ่มสตรีทอผ้าสีธรรมชาติ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านวังยาว และกลุ่มเกษตรอินทรีย์	53
5.5 การบริหารงานกลุ่มและเครือข่าย กลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี	61
5.6 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี	59
5.7 การบริหารงานกลุ่มและเครือข่าย ของกลุ่มเกษตรกรทำสวนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต.บ้านไร่	63
5.8 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของ กลุ่มเกษตรกรทำสวนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตำบลบ้านไร่	64
5.9 ตัวชี้วัดการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านวังยาว ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท	67
5.10 ตัวชี้วัดการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านวังยาว ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี	68
5.11 ตัวชี้วัดการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่ายตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี	69
5.12 ตัวชี้วัดการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านเทพพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ	69
5.13 ตัวชี้วัดการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายสู่ความเข้มแข็งใน 4 ชุมชน	71
6.1 ขั้นตอนการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายที่ดำเนินการใน 4 ชุมชน	74
6.2 ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านวังยาว ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท	95
6.3 ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านวังยาว ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี	96

ตารางที่	หน้า
6.4 ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี	98
6.5 ปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย บ้านเทพนา ตำบลบ้านไร่ อำเภอสทิต จังหวัดชัยภูมิ	98
6.6 สรุปปัญหาและเงื่อนไขในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ใน 4 ชุมชน	100
6.7 ผลการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายหลังการดำเนินโครงการ ในชุมชนปฏิบัติการ 4 ชุมชน	104
6.8 เปรียบเทียบการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่ายหลังการดำเนินโครงการ ในชุมชนปฏิบัติการ 4 ชุมชนกับชุมชนควบคุม	107

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย	3
3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	20
3.2 วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน	21
3.3 ขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัย	24
4.1 แผนที่แสดงที่ตั้ง ตำบลเที่ยงแท้ อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท	25
4.2 แผนที่แสดงที่ตั้ง ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี	27
4.3 แผนที่แสดงที่ตั้ง ตำบลท่างาม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี	31
4.4 แผนที่แสดงอาณาเขตตำบลบ้านไร่ อำเภอสทศิต จังหวัดชัยภูมิ	37
5.1 การเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มย่อยที่บ้านวังยาว ตำบลเที่ยงแท้	42
5.2 สรุปความรู้ต่างๆของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงแพะและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านวังยาว	49
5.3 สรุปความรู้ต่างๆของกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	49
5.4 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้นำและชาวบ้านตำบลท่างาม	57
5.5 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับผู้นำและชาวบ้านเทพนา	61
6.1 แผนผังแสดงการขยายและเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆของกลุ่ม โรงสีข้าวชุมชนและกลุ่มผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน	81
6.2 แผนผังแสดงการขยายและเชื่อมโยงกิจกรรมด้านต่างๆ ของกลุ่มในตำบลวังยาว	81
6.3 แผนผังแสดงการขยายและเชื่อมโยง กิจกรรมของกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี ต.ท่างาม	82
6.4 แผนผังแสดงการขยายและเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มเกษตรกรทำสวนบ้านดิน ต.บ้านไร่	82
6.5 ภาพแสดงขั้นตอนการพัฒนาผู้นำ องค์กรชาวบ้าน และเครือข่ายแบบบูรณาการ	83
6.6 การศึกษากิจกรรมต่างๆของกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี	83
6.7 เวทีชุมชนเพื่อทบทวนและเชื่อมโยงกิจกรรมของกลุ่มต่างๆในตำบลวังยาว	84
6.8 กิจกรรมเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา กับชาวชุมชนบ้านดิน ต.บ้านไร่ จ.ชัยภูมิ	85
6.9 เวทีแลกเปลี่ยนและหาทางแก้ปัญหาของกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี	86
6.10 เวทีทบทวนกิจกรรมการวิจัยนำหมักชีวภาพ	87
6.11 เวทีทบทวนกิจกรรมการวิจัยนำหมักชีวภาพ	88
6.12 ผังเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	90

ภาพที่	หน้า
6.13 ผังเครือข่ายโรงสีข้าวครบวงจร บ้านวังยาว ต.เที่ยงแท้ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท	91
6.14 ผังเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	92
6.15 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	92
6.16 กิจกรรมส่งเสริมอาชีพของเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	93
6.17 ผังเครือข่ายกลุ่มอาชีพเกษตรกรพัฒนาแห่งแม่น้ำปราจีนบุรี	94
6.18 รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสม	102
7.1 สักยภาพ ผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย ในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่	111
7.2 ตัวชี้วัดในการพัฒนาผู้นำ	114
7.3 ตัวชี้วัดในการพัฒนาการบริหารกลุ่มและเครือข่าย	115
7.4 แผนผังเครือข่ายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี	118
7.5 แผนผังเครือข่ายกลุ่มในบ้านวังยาว ต.เที่ยงแท้ อ.สรรคบุรี จ.ชัยนาท	118
7.6 แผนผังเครือข่ายกลุ่มใน ต.บ้านไร่ อ.เทพสถิต จ.ชัยภูมิ	119
7.7 แผนผังเครือข่ายกลุ่มใน ต.ท่างาม ต.คงพระราม อ.เมือง จ.ปราจีนบุรี	119
7.8 สรุปปัญหาและเงื่อนไขและแนวทางในการพัฒนาผู้นำ การบริหารกลุ่มและเครือข่าย	120
7.9 แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบในการพัฒนาผู้นำ	122
7.10 รูปแบบการบริหารองค์กรชาวบ้านและเครือข่ายแบบบูรณาการที่เหมาะสม	123
7.11 ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้นำ กลุ่มและเครือข่าย	124
7.12 ปัจจัยภายในกลุ่มและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มและเครือข่ายอย่างยั่งยืน	125
7.13 ปัจจัยภายนอกกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดการกลุ่มและเครือข่ายอย่างยั่งยืน	126